

Jacques Derrida

Dreptatea celui mai puternic

Abuzul de putere e constitutiv pentru suveranitate. Ce înseamnă acest lucru în ceea ce privește *rogue States*-urile – „statele-bandit”? Ei bine, că acele state care sunt în măsură să denunțe sau să acuze violările dreptului, nerespectările dreptului, pervertirile și deviațiile de care s-ar face vinovat cutare sau cutare *rogue State*, aceste State Unite care pretind că garantează dreptul internațional și care iau inițiativa războiului, a operațiunilor de poliție sau de menținere a păcii deoarece au această putere, aceste State Unite și statele care li se aliază în aceste acțiuni, sunt ele însele, în calitate de suverani, primele *rogue States*.

E adevărat, chiar înainte de a trebui să întocmim dosarele (de altfel utile și lămuritoare) care cercetează, de pildă, rechizitoriile unui Chomsky sau ale unui W. Blum și lucrările intitulate *Rogue States*. A regreta lipsa, din cadrul acestor lucrări curajoase, a unei gândiri politice consecvente, în special cu privire la istoria și structura, la „logica” conceptului de suveranitate, nu înseamnă a le aduce o ofensă. Această „logică” ar dezvălui că, *a priori*, statele care sunt în măsură să combată *rogue States*-urile sunt ele însele, în suveranitatea lor cea mai legitimă, *rogue States*-uri ce abuzează de puterea lor. Din momentul în care există suveranitate, există un abuz de putere și un *rogue State*. Abuzul e legea uzuală, e legea însăși, „logica” unei suveranități care nu poate domni decât neîmpărțit. Mai precis, întrucât ea nu reușește niciodată să facă acest lucru decât într-un mod critic, precar, instabil, suveranitatea nu poate decât să tindă, pentru un timp limitat, la o domnie absolută. Nu poate decât să tindă la hegemonia imperială. A te folosi de acest timp înseamnă deja a abuza – așa cum o face aici însuși banditul care, prin urmare, sunt chiar eu. Nu există așadar decât *state-bandit*. În potență sau în act. Statul este bandit. Există întotdeauna mai multe *state-bandit* decât se crede. *Mai multe state-bandit*, cum trebuie să înțelegem acest lucru?

După toate aparentele, la capătul acestui mare ocol, am fi tentați astfel să răspundem „da” la întrebarea pusă în titlu: „Dreptatea celui mai puternic: există oare state-bandit?”. Da, nu-i așa, există, însă mai multe decât se crede sau se spune, și tot mai multe. Aici avem o primă întorsătură.

Iată-o însă și pe ultima, cea din urmă. Ultima rotire a unei volte, a unei mișcări de revoluție sau a unei *revolving door*. În ce constă ea? Am fi tentați mai întâi (însă voi rezista acestei tentații, la fel de ușoară pe cât de legitimă), să credem că acolo unde toate statele sunt *state-bandit*, acolo unde banditocrația e însăși *cratia* suveranității statale, acolo unde nu există decât bandiți, nu mai există niciun bandit. *Niciun bandit*. Acolo unde există întotdeauna mai mulți bandiți decât se spune sau se lasă să se creadă, nu mai există niciun bandit. Însă dincolo de această necesitate, oarecum intrinsecă, de a scoate din uz sensul și impactul cuvântului „bandit”, din moment ce cu cât există mai mulți bandiți, cu atât există mai puțini bandiți, din moment ce „tot mai mulți bandiți” și „tot mai multe *state-bandit*” înseamnă două lucruri atât de contradictorii, există o altă necesitate de a pune capăt acestui termen și de a-i circumscrie epoca, de a delimita recurgerea frecventă, recurentă, compulsivă, pe care Statele Unite și anumiți aliați ai lor au făcut-o la el.

Ipoteza mea e următoarea: pe de o parte, această epocă a început la sfârșitul așa-numitului război rece în

timpul căruia două supraputeri supraînarmate, membri fondatori și permanenți ai Consiliului de securitate, credeau că pot instaura domnia ordinii în lume printr-un echilibru al terorii nucleare și interstatale; pe de altă parte, deși continuăm pe alocuri să ne folosim de această expresie, sfârșitul ei a fost confirmat, mai degrabă decât anunțat, în mod teatral, mediateatral, la 11 septembrie (o dată indispensabilă pentru a face referire în mod economic la un eveniment căruia nu îi corespunde niciun concept, și nu fără motiv, un eveniment constituit, de altfel, într-un mod structural, ca eveniment *public* și *politic* – și deci dincolo de toate tragediile victimelor pentru care nu putem avea decât o compasiune nemărginită – de această puternică mediateatralizare calculată de ambele părți).

Odată cu cele două turnuri ale World Trade Center, s-a prăbușit în *mod vizibil* întregul dispozitiv (logic, semantic, retoric, juridic, politic) care făcea utilă și semnificată denunțarea, în cele din urmă liniștitoare, a statelor-bandit. Curând după prăbușirea Uniunii sovietice („prăbușire” deoarece aceasta e una dintre premisele, unul dintre primele tururi ale prăbușirii celor două turnuri), încă din 1993, Clinton, după sosirea sa la putere, inaugura, la drept vorbind, politica de represalii și de sancționare împotriva statelor-bandit declarând, într-o adresare către Națiunile Unite, că țara sa va folosi oricând îi va părea potrivit articolul excepțional (articolul 51) și că, citez, Statele Unite vor acționa „în mod multilateral atunci când va fi posibil, însă în mod unilateral atunci când va fi necesar”.

Această declarație a fost reluată și confirmată în mai multe rânduri: de către Madeleine Albright, pe când era ambasador pe lângă Națiunile Unite, sau de către William Cohen, secretarul apărării. Acesta a anunțat că, pentru a combate statele-bandit, Statele Unite erau pregătite să intervină militar în mod unilateral (deci fără acordul prealabil al ONU sau al Consiliului de securitate) de fiecare dată când interesele lor vitale vor fi în joc; iar prin interese vitale, acesta înțelegea, citez: „un acces fără piedici la piețele-cheie, la sursele de energie și la resursele strategice”, precum și orice lucru care va fi considerat drept interes vital de către o „jurisdicție națională”. Ar fi deci de ajuns ca americanii, în interiorul Statelor Unite și fără a consulta pe nimeni, să considere că „interesul lor vital” o dictează, pentru a-și oferi un motiv, un bun motiv, pentru a ataca, a destabiliza sau a distruge orice stat a cărui politică ar fi contrară acestui interes.

Pentru a justifica această unilateralitate suverană, această neîmpărțire a suveranității, această violare a instituției presupus democratice și normale a Națiunilor Unite, pentru a da dreptate acestei dreptăți a celui mai puternic, trebuia decretat că statul considerat agresor sau amenințător acționa ca un stat-bandit. „Un stat-bandit”, afirma Robert S. Litwak, e cel pe care Statele Unite îl definesc ca atare”. Iar aceasta tocmai în momentul în care Statele Unite, anunțând că vor acționa în mod unilateral, se afirmă ele însele ca *state-bandit*. *State-bandit*, Statele Unite care, la 11 septembrie, au fost autorizate în mod oficial de către ONU să acționeze ca atare, adică să ia toate măsurile considerate necesare pentru a se proteja, oriunde în lume, împotriva așa-numitului „terorism internațional”.

Însă ce anume s-a întâmplat, sau, mai exact, s-a semnalat, s-a făcut explicit, s-a confirmat la 11 septembrie? Dincolo de tot ceea ce s-a putut

spune, mai mult sau mai puțin legitim, cu privire la aceasta, și la care nu voi reveni aici, ce anume a devenit limpede în acea zi, o zi care nu a fost atât de imprevizibilă pe cât s-a pretins? Acest fapt masiv și prea evident: după războiul rece, amenințarea absolută nu mai avea o formă statală. Dacă ea a fost controlată de două supraputeri statale, într-un echilibru al terorii, în timpul războiului rece, răspândirea potențialului nuclear în afara Statelor Unite și a aliaților lor nu mai putea fi controlată de niciun stat. Oricât am încerca să-i cuprindem efectele, există multe indicii clare care ar putea arăta că, dacă a existat într-adevăr un traumatism, la 11 septembrie, în Statele Unite și în lume, acesta nu consta, așa cum se crede prea adesea despre traumatism în general, într-un efect, într-o rană produsă de ceea ce s-a întâmplat efectiv deja, de ceea ce tocmai s-a întâmplat și care risca să se repete încă o dată, ci în frica de netăgăduit a unei amenințări *mai grave* și care *urmează să vină*.

Traumatismul rămâne traumatizant și incurabil deoarece vine din viitor. Și virtualul traumatizează. Traumatismul are loc atunci când suntem răniți de o rană care nu a avut încă loc, în mod efectiv și altfel decât prin semnalul anunțării sale. Temporalizarea sa purcede din ceea-ce-urmează-să-vină. Or, aici, viitorul nu e numai prăbușirea virtuții a altor turnuri și a altor structuri asemănătoare, ori posibilitatea unui atac bacteriologic, chimic sau „informatic” etc. – chiar dacă acestea nu pot fi niciodată excluse. Lucrul cel mai rău care urmează să vină e un atac nuclear care amenință să distrugă aparatul de stat al Statelor Unite, adică al unui stat democratic a cărui hegemonie e tot atât de evidentă pe cât e de precară, în criză, al unui stat presupus ca fiind garantul, paznicul unic și ultim al ordinii mondiale a statelor normale și suverane. Acest atac nuclear virtual nu le exclude pe celelalte; el poate fi însoțit de ofensive chimice, bacteriologice, informatice.

Asemenea atacuri au fost imaginate de fapt foarte devreme, încă de la apariția termenului *rogue State*. Însă atunci ele erau identificate, în originea lor, cu niște state și deci cu niște puteri organizate, stabile, identificabile, localizabile, teritorializate, puteri non-suicidare sau presupuse a fi astfel, care puteau fi sensibile la armele de disuasiune. În 1998, Președintele Camerei reprezentanților, Newt Gingrich, afirma foarte bine că existența URSS fusese liniștitoare deoarece puterea sa, exercitată în mod birocratic și colectiv, deci nesinucigaș, era sensibilă la disuasiune. El adăuga că, din păcate, acesta nu mai e astăzi și cazul a două sau trei regimuri din lume. El ar fi trebuit să precizeze că nici măcar nu mai e vorba de state sau de regimuri, de organizări statale legate de o națiune sau de un teritoriu.

După cum am constatat eu însumi la New York, la mai puțin de o lună după 11 septembrie, anumiți membri ai Congresului precizau la televizor că fuseseră luate măsurile tehnice adecvate pentru ca un atac asupra Casei Albe să nu distrugă în câteva secunde aparatul de stat și tot ceea ce reprezintă statul de drept. Președintele, vice-președintele și întregul Congres nu se vor mai afla în nicio clipă împreună, în același loc în același timp, după cum se mai întâmpla uneori, bunăoară în ziua Declarației prezidențiale privind starea Uniunii. Această amenințare absolută era conținută încă în perioada războiului rece într-o teorie a jocurilor strategice. Ea nu mai poate fi reținută atunci când amenințarea nu mai vine de la un stat deja constituit, nici măcar de la un stat potențial, care ar putea fi tratat drept un stat-bandit. Acest lucru făcea zadarnice sau inutile toate resursele retorice (fără a mai vorbi de resursele

militare) cheltuite pentru a justifica cuvântul „război” și teza potrivit căreia „războiul împotriva terorismului internațional” trebuia să vizeze state bine determinate care ofereau sprijin financiar, suport logistic sau refugiu pentru terorism; state care puteau, după cum se spune în Statele Unite, *sponsor* sau *harbour* [*sprijini* sau *adăposti*] teroriștii.

Război și terorism

Toate aceste eforturi pentru a identifica state „teroriste” sau state-bandit sunt „raționalizări” menite să tăgăduiască nu atât angoasa absolută, cât panica sau teroarea în fața faptului că amenințarea absolută nu mai poate proveni de la sau rămâne sub controlul unui stat sau al unei forme statale. Era necesar să ascundem, prin această proiectare identificatoare, să ne ascundem în primul rând *nouă înșine*, faptul că puteri nucleare sau arme de distrugere în masă sunt produse în mod virtual și accesibile în locuri care nu mai țin de niciun stat. Nici măcar de un stat-bandit. Aceleași eforturi, aceleași gesticulări, aceleași „raționalizări” și tăgăduiri se ostensesc în zadar, încercând în același timp să identifice state-bandit sau să asigure supraviețuirea unor concepte muribunde precum cele de război (așa cum a fost el înțeles cândva de dreptul european) și de terorism. Nu mai avem de-a face de acum înainte nici cu un război internațional clasic, deoarece niciun stat nu a declarat război sau nu s-a angajat ca atare într-un război împotriva Statelor Unite, nici cu un război

civil, întrucât niciun stat-națiune nu e prezent ca atare, nici chiar cu un „război al partizanilor” (în sensul pe care Schmitt îl dă acestui concept) întrucât nu mai e vorba de o rezistență la o ocupare teritorială, de un război revoluționar sau de un război de independență pentru a elibera un stat colonizat și pentru a întemeia un altul. Din aceste motive, conceptul de terorism va fi considerat lipsit de relevanță, tocmai pentru că a fost asociat întotdeauna cu „războaiele revoluționare”, cu „războaiele de independență” sau cu „războaiele de partizani”, războaie care au avut întotdeauna drept miză, orizont și teren, statul.

Nu mai există așadar decât state-bandit și nu mai există niciun stat-bandit. Conceptul își va fi atins limita și sfârșitul, mai înspăimântător ca oricând, al epocii sale. Acest sfârșit a fost întotdeauna aproape, încă de la început. Tuturor semnelor mai mult sau ai puțin conceptuale pe care le-am menționat acum, trebuie să le mai adăugăm unul, care reprezintă un simptom de un alt ordin. Înșiși aceia care, sub Clinton, au accelerat și au intensificat cel mai mult această strategie retorică și au abuzat de expresia diabolizantă de *rogue State*, sunt tocmai cei care, în cele din urmă, la 19 iunie 2000, au declarat în mod public că au decis să abandoneze cel puțin cuvântul. Madeleine Albright a făcut cunoscut că departamentul de stat nu mai vedea în el un termen potrivit și că, de acum înainte, va folosi expresia mai neutră și mai moderată de *States of concern*.

Cum să traducem *States of concern* păstrându-ne seriozitatea? Poate prin „state preocu-

pante”, adică state care ne dau motive de îngrijorare, dar și state de care trebuie să ne preocupăm în mod serios, și de care trebuie să ne ocupăm, pentru a le trata cazul în mod adecvat. Cazul lor, în sensul medical și în sensul juridic. De fapt, iar acest lucru a fost remarcat, abandonarea acestui termen a semnalat o adevărată criză pentru sistemul de apărare cu rachete și antirachetă și pentru bugetul lui. Chiar dacă Bush a reactualizat ocazional această expresie, ea a căzut totuși, probabil pentru totdeauna, în desuetudine. Aceasta e în orice caz ipoteza mea, căreia am încercat să-i justific rațiunea ultimă. Și totodată fondul fără fond. Cuvântul „bandit” a fost expedit, trimis de fond; trimiterea sa are o istorie, și întocmai precum cuvântul *rogue*, el nu e etern.

Însă „bandit” și *rogue* vor supraviețui pentru o vreme statelor-bandit și *rogue States*-urilor pe care, la drept vorbind, le vor fi precedat.

Text apărut în *Le monde diplomatique* din ianuarie 2003 și reluat în *Voyous*, Paris, Galilée, 2003, p. 145-151.

Traducere din franceză de
Andreea Rațiu

